

*Karina Zajęc-Haduch, Adam Karpiński***Odcienie smutku w lingwokulturze rosyjskiej**

...smutek jest ważnym słowem w definicji świata.

Leży u podstaw wszystkiego, jest piątym żywiołem, kwintesencją

Olga Tokarczuk, *Prowadź swój pług przez kości umarłych*

Przywołany na wstępie cytat przypisujący smutkowi rolę dominanty, uczucia najbardziej pierwotnego, a zarazem najbardziej charakterystycznego dla ludzkiej egzystencji, stanowi wprowadzenie do artykułu, którego celem jest próba odtworzenia na podstawie źródeł leksykograficznych zdeterminowanego kulturowo obrazu *smutku* zawartego w ruszczyźnie ogólnej i skonfrontowanie go z obrazem wyłaniającym się z rosyjskich tekstów autorskich, które współtworzą, wzbogacają, rozwijają wspólnotowo kształtowany, intersubiektywny sposób postrzegania wybranego elementu rzeczywistości pozajęzykowej¹.

Konstruowaniu obrazu *smutku* w lingwokulturze rosyjskiej służą różnorakie struktury języka: poczynając od badania układów znaczeń wyrazów, zachodzącej pomiędzy nimi charakterystycznej łączliwości, pozwalającej ustalić zawartą w języku hierarchię wartości, poprzez analizę warstwy znaczenia (konotacji semantycznych), w której odzwierciedlenie znajdują systemy przekonań i norm etyczno-estetycznych właściwych dla danej społeczności.

Za podstawę analizy przyjęta zostaje teoria narracyjności jako kategorii zespajającej poszczególne elementy wiedzy, wyrażanej za pośrednictwem języka, a zatem nadającej spójność językowo-kulturowemu obrazowi świata. W świetle tej koncepcji językowo-kulturowy obraz świata jest pojmowany jako dynamiczna, wielowątkowa narracja, uzależniona od przyjmowanych punktów widzenia, intencji, postaw

¹ Mając na uwadze wielorakie powiązania języka z kulturą, a literaturę uznając za nieodłączny jej element, trudno nie zgodzić się z poglądem, że skoro tworzywo literatury stanowi język, który magazynuje zarówno indywidualne doświadczenie twórcy, jak i doświadczenie całej wspólnoty komunikatywnej, to literatura musi owo doświadczenie odzwierciedlać, a zarazem ukazywać utrwalony w języku obraz świata. Wykreowana rzeczywistość wynika zawsze z istoty języka i jest przez język ograniczona (M. Bugajski, A. Wojciechowska, *Językowy obraz świata a literatura*, [w:] *Językowy obraz świata i kultura*, red. A. Dąbrowska, Anusiewicz, seria Język a kultura, t. 13, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 155).

oraz przyjętych w danej kulturze sposobów konceptualizacji, kategoryzacji i aksjologizacji rzeczywistości².

Należy zaznaczyć, że uczucia i emocje³ są przedmiotem zainteresowania językoznawców od wielu lat. Na gruncie rosyjskim jako jedna z pierwszych prób leksykograficznego opisu wyrazów oznaczających uczucia podjęła Lidia Jordanskaja⁴. Ważne miejsce w tej dziedzinie zajmują również prace naukowe Jurija D. Apresjana oraz Kristiny O. Pogosowej⁵. Do klasycznych polskich opracowań poświęconych tym zagadnieniom należą pozycje Anny Wierzbickiej, Iwony Nowakowskiej-Kempny, Anny Pajdzińskiej, Jadwigi Puzyniny⁶. Uwaga większości badaczy koncentruje się na emocjach negatywnych, które postrzegane są jako bardziej zróżnicowane treściowo, a co za tym idzie bardziej wartościowe pod kątem przekazywanej informacji.

Według *Wielkiego słownika polsko-rosyjskiego* podstawowymi nazwami reprezentującymi uczucie smutku w języku rosyjskim są rzeczowniki *печаль*, *грусть*, *тоска*⁷.

W rosyjskojęzycznych słownikach objaśniających leksemy te często opisywane są jeden przy pomocy drugiego. *Большой толковый словарь русского языка* Siergieja A. Kuzniecowa, na przykład, *печаль* określa jako «чувство грусти, скорби, состояние душевной горечи», *грусть* – jako «чувство и состояние печали, лёгкого уныния», wyraz *тоска* natomiast definiuje w następujący sposób: «тяжёлое гнетущее чувство, душевная тревога, грусть, уныние»⁸.

² D. Filar, *Narracyjne aspekty językowego obrazu świata. Interpretacja marzenia we współczesnej polszczyźnie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013, s. 186.

³ Choć w literaturze przedmiotu odnaleźć można stanowiska uznające zasadność rozdzielania emocji i uczuć, w niniejszym opracowaniu terminy te stosowane są wymiennie, z uwagi na fakt, że zarówno uczucia, jak i emocje mają wspólną podstawę, którą stanowi wywoływany określonym bodźcem stan wewnętrzny X-a – eksterioryzowany na wiele różnych sposobów (por.: L. Tymiakin, *Teksty piosenek. Perspektywa genologiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2022, s. 32–37).

⁴ L. Jordanskaja, *Próba leksykograficznego opisu znaczeń grupy słowiańskich słów oznaczających uczucia*, przeł. J. Wajszczuk, [w:] *Semantyka i słownik*, red. A. Wierzbicka, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1972, s. 105–123.

⁵ J.D. Apresjan, *Naiwny obraz świata a leksykografia*, „Etnolingwistyka” 1994, nr 6, s. 5–12; K.O. Погосова, *Способы вербализации эмоций*, „Объединенный научный журнал” (Москва) 2006 № 20, с. 30–34.

⁶ A. Wierzbicka, *Emocje, język i „skrypty kulturowe”*, tłum. J. Szpyra, [w:] *Język – umysł – kultura*, red. J. Bartmiński, Wyd. PWN, Warszawa 1999, s. 163–189; I. Nowakowska-Kempna, *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Prolegomena*, Sorus, Warszawa 1995; A. Pajdzińska, *Jak mówimy o uczuciach? Poprzez analizę frazeologizmów do językowego obrazu świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1999, s. 83–101; J. Puzynina, *Język wartości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.

⁷ D. Hessen, R. Stypuła, *Wielki słownik polsko-rosyjski. P–Ż*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1996, s. 355.

⁸ *Печаль*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/печаль> [dostęp: 18.10.2024]; *Грусть*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/грусть> [dostęp: 18.10.2024];

Okazuje się jednak, że kwestia semantyki wymienionych leksemów nie jest wcale tak jednoznaczna i bywa problematyczna również dla nosicieli języka rosyjskiego⁹. Апресян, wyróżniając w swoim słowniku jako ciąg synonimów określenia *тоска, печаль, грусть, уныние*, zwraca uwagę na różnice między wymienionymi pojęciami, w szczególności na dwojaki charakter leksemu *печаль*, który może być zbieżny zarówno z określeniem *грусть*, jak i *тоска*. Podobnie jak *грусть* – wyrażająca najniższy stopień smutku, niezakłócający normalnego funkcjonowania, *печаль* może być stanem niezbyt dokuczliwym, aczkolwiek zazwyczaj dłużej się utrzymującym i trwalszym, niż *грусть*. *Печаль* może również łączyć się z innymi, przyjemnymi uczuciami (*печаль пополам с радостью, счастье с привкусом печали*), ale kolokacje tego typu są mniej naturalne, niż w przypadku rzeczownika *грусть*. Z drugiej strony ze względu na swą głębię i intensywność, a także ze względu na stopień oddziaływania na ogólny stan ducha *печаль* bliska jest pojęciu *тоска*¹⁰.

Przemawiają za tym przykłady z literatury pięknej¹¹. Antoni Czechow w opowiadaniu *Тоска* stosuje omawiane leksemy jako dwa równorzędne określenia smutku, umieszczając bezpośrednio pod tytułem opowiadania *Тоска* motto: *Кому новем печаль мою?* Bohaterem utworu jest pogrążony w rozpacz po śmierci syna woźnica, którego jedynym powiernikiem okazuje się ostatecznie kłacz: *Так-то, брат, кобылочка... Ведь жалко?*¹² Podobnie jak u Czechowa, rzeczowniki *печаль* i *тоска*, pojawiają się w bliskim sąsiedztwie u Michaiła Bułhakowa w powieści *Мастер и Маргарита* w rozmowie Wolanda z Małgorzatą:

Кстати, скажите, а вы не страдаете чем-нибудь? Быть может, у вас есть какая-нибудь печаль, отравляющая душу тоска?¹³

Na różnicę w intensywności pomiędzy uczuciami określanymi mianem *грусть* i *печаль* zwraca uwagę Wierzbicka. Charakteryzując *печаль* jako uczucie głębsze i bardziej dojmujące, dowodzi, że o ile *грусть* może nie posiadać wyraźnie zidentyfikowanej przyczyny, o tyle *печаль* każe domniemywać, że człowiek zdaje sobie sprawę z przyczyny tego stanu ducha. Sytuacja ta, zdaniem badaczki, znajduje odzwierciedlenie w gramatyce języka rosyjskiego:

Тоска, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/тоска> [dostęp: 18.10.2024].

⁹ Por. Е.А. Снеткова, *Проблема дефиниции концептов грусть, печаль*, «Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина» 2012, т. 1, № 4, с. 134–138.

¹⁰ Ю.Д. Апресян, *Новый объяснительный словарь синонимов русского языка*, Языки русской культуры, Москва–Вена 2004, с. 1165–1166.

¹¹ Por. L. Styrzyc-Przebinda, *ТОСКА, czyli jak się mówi o smutku po rosyjsku i po polsku (na wybranych przykładach literackich)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” 2017, nr 12, s. 266–277; Н. Шибаета, *Концепт „Тоска” в рассказах А.П. Чехова*, „Universum: Филология и искусствоведение” 2020, № 4–5 (72), <http://7universum.com/ru/philology/archive/item/9366> [dostęp: 18.10.2024].

¹² А. Чехов, *Дама с собачкой. Повести и рассказы*, Издательство «Эксмо», Москва 2014, с. 65.

¹³ М. Булгаков, *Мастер и Маргарита*, [в:] *Собрание сочинений в 8 томах*, т. 7, Издательство АСТ, Москва 2007, с. 314.

Непроизвольная дативная конструкция подразумевает, что причиной эмоционального состояния является нечто иное, нежели наша воля. Но чувство печали предполагает, что это эмоциональное состояние обусловлено сознательной и, так сказать, намеренной мыслью. Вероятно, именно поэтому дативная конструкция *мне печально* неграмматична, тогда как соответствующий вариант со словом *грустно* звучит совершенно естественно¹⁴.

Печаль określa zatem stan wewnętrznego niepokoju, uczucie rozgoryczenia, a także to, co owo uczucie wywołuje. Potwierdza to zarówno definicja z przywołanego już słownika Kuzniecowa, jak i ta, którą odnajdujemy w słowniku Dmitrija N. Uszakowa, zilustrowana przykładami z literatury pięknej:

1. скорбно-озабоченное, нерадостное, невеселое настроение, чувство. 2. То, что внушает (внушало) такое чувство, является (являлось) источником, причиной его. *Впалые, влажные глаза ее выражали великую, но спокойную печаль.* А.Н. Толстой. *Ветер осенний наводит печаль.* Некрасов¹⁵.

Według danych etymologicznych współczesny leksem *печаль* pochodzi od wyrazu *печа*, który wcześniej używany był w znaczeniu *забота, попечение* 'troska, opieka, piecza'. Najprawdopodobniej jest to leksem pochodzenia słowiańskiego¹⁶. Niektórzy badacze dopatrują się również związku tego wyrazu z czasownikiem *печь* w znaczeniu 'piec, palić'. W ich interpretacji *печаль*, dosłownie oznacza 'to, co piecze, pali'¹⁷.

Podobną etymologię ma rzeczownik – *грусть*. Źródła leksykograficzne wskazują na możliwe powiązania tego leksemu z czasownikiem *грызть*, który sugeruje, że nazwa *грусть*, wywodząc się z bardzo konkretnych początkowo przeżyć, pierwotnie odnosiła się do 'tego, co gryzie, nie daje spokoju'¹⁸ i łączyła z pojęciem troski, zmartwienia, niesprecyzowanego niepokoju, nieokreślonego zagrożenia: «*Что ж непонятная грусть тайно тревожит меня?*» Пушкин, *Труд*¹⁹.

Władimir W. Kolesow, charakteryzując *грусть* jako typowo rosyjski, niepodlegający rozumowi i analitycznemu myśleniu stan uczuć, w którym podmiot go doświadczający jest pozbawiony szczęścia i radości, ale nadal zachowuje energię niezbędną do działania, stwierdza, że *грусть* to smutek wyrzutu i braku, doświadczenie nie tyle osobistego lęku (jak w przypadku uczucia określanego mianem

¹⁴ А. Вежицкая, «Грусть» и «гнев» в русском языке: неуниверсальность так называемых «базовых человеческих эмоций», [w:] *Семантические универсалии и описание языков*, ред. А. Вежицкая, Языки русской культуры, Москва 1999, с. 511.

¹⁵ *Печаль*, [w:] *Толковый словарь русского языка Ушакова*, <https://gufo.me/dict/ushakov/печаль> [dostęp: 18.10.2024].

¹⁶ М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, т. 3, Прогресс, Москва 1986, с. 254.

¹⁷ *Печаль*, [w:] *Этимологический словарь Крылова*, <https://gufo.me/dict/krylov/печаль> [dostęp: 18.10.2024].

¹⁸ *Грусть*, [w:] *Этимологический словарь Крылова*, <https://gufo.me/dict/krylov/грусть> [dostęp: 18.10.2024].

¹⁹ *Грусть*, [w:] *Малый академический словарь*, <https://gufo.me/dict/mas/грусть> [dostęp: 18.10.2024].

печаль), czy zagrożenia (jakie niesie z sobą *тоска*), ale przygnębienia wywołanego lekkim załamaniem psychicznym (*грустно*)²⁰.

Dowód tego, że we współczesnym języku rosyjskim *грусть* funkcjonuje jako nazwa smutku o najsłabszym natężeniu, stanowią towarzyszące temu leksemowi epitety: *мимолётная, лёгкая, задумчивая*²¹, opisujące *грусть* jako stan ulotny, lekki, przepełniony zadumą.

Bardziej uciążliwym dla psychiki stanem jest *тоска* definiowana przez leksykografów jako ciężkie, przytłaczające, męczące uczucie (*тяжёлое гнетущее чувство*), połączone z wewnętrznym niepokojem (*душевная тревога*). O tym, jak bardzo wyniszczający jest to stan, świadczy określający go przymiotnik 'śmiertelna' (*смертная, смертельная тоска*)²². Według Апресяна *тоска* w swoim podstawowym znaczeniu to nazwa nieprzyjemnego uczucia, które pojawia się, gdy podmiot nie ma tego, czego chce i gdy myśli, że to, czego chce, jest niemożliwe do osiągnięcia²³. Stanowiąc rodzaj najintensywniejszego smutku, *тоска* jest postrzegana jako ból fizyczny, a czasem nawet jako choroba, i, podobnie jak rozdzierający ból fizyczny, zakłóca normalną aktywność²⁴.

Sam wyraz *тоска* etymologicznie wywodzi się od leksemów *тесный* – 'ciasny', *тиснуть* – 'ścisnąć'²⁵. Występuje w nim ten sam rdzeń co w polskich wyrazach „ucisk” i „nacisk”. Człowiek, który doświadcza tego stanu, odczuwa dyskomfort związany z brakiem powietrza czy z brakiem przestrzeni.

Niezwykłe obrazowo przedstawia ten stan ducha Wasilij Biełow w utworze *Привычное дело*. Odczucia, które stają się udziałem głównego bohatera, Iwana Afrykanowicza Drynowa, po tym jak jego żona trafia do szpitala, wywierają wpływ na percepcję otaczającego go świata. Ów świat raptem kurczy się i przytłacza (*белый свет стал низким да нешироким*), rodzi poczucie ograniczenia, co wyraża porównanie przywołujące obraz spętanego konia: *самого будто стреножили*. Wrażenie poruszania się w ciasnej i zamkniętej przestrzeni potęguje metafora wiejskiej łązki: *ходишь как в тесной, худым мужиком срубленной бане*²⁶. Biełow określa kondycję psychiczną Drynowa za pomocą czasownika *тосковать*:

«Ох, Катерина, Катерина... – мысленно говорил Иван Африканович. – Да что же это... Уехала, увезли. Как ты одна, без меня-то?..» Тосковал он взаправду²⁷.

²⁰ В.В. Колесов, *Грусть-тоска в русском языковом сознании*, «Мир русского слова» 2017, № 3, с. 9.

²¹ *Грусть*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/грусть> [dostęp: 18.10.2024].

²² *Тоска*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/тоска> [dostęp: 18.10.2024].

²³ Ю.Д. Апресян, *Новый объяснительный...*, с. 1033.

²⁴ Тамże, с. 1166–1167.

²⁵ *Тоска*, [в:] *Этимологический словарь Шанского*, <https://gufo.me/dict/shansky/тоска> [dostęp: 18.10.2024].

²⁶ В. Белов, *Повести и рассказы*, Художественная литература, Москва 1984, с. 49.

²⁷ Тамże, s. 22.

Czasownik ten bywa często używany w kontekście tęsknoty za bliskimi (*тосковать по родным*) czy za ojczyzną (*тосковать по родине*). W cytowanym fragmencie utworu Biełowa nie chodzi jednak wyłącznie o wąsko pojętą tęsknotę za żoną, ale o opisanie przy pomocy tego leksemu stanu przygniatającego smutku, nieutulonego żalu, który ściska serce i łączy się z poczuciem beznadziei, a także bezsilności wobec losu, z którym i tak człowiek musi się pogodzić.

Monolog wewnętrzny Drynowa uwypukla właściwą pojęciu *тоска* samotność człowieka i obcość otaczającej go przestrzeni, a właściwie wrażenie braku przestrzeni, umożliwiającej normalne funkcjonowanie. Okazuje się jednak, że uczucie to może również zostać wywołane przez nadmiar otwartej przestrzeni:

по-видимому, чувству тоски способствуют бескрайние русские пространства; именно при мысли об этих пространствах часто возникает *тоска*, и это нашло отражение в русской поэзии, ср.: *Наш путь – степной, наш путь в тоске безбрежной, / В твоей тоске, о, Русь* (Блок); *тоска бесконечных равнин* (Есенин); *Что мне делать, насквозь горожанину, с этой тоской пространства?* (Максимов)²⁸.

Stan określany rzeczownikiem *тоска* kojarzony bywa najczęściej z bezkresnym stepem, ciągnącą się po horyzont równiną, pustą, nierzadko zaśnieżoną drogą oraz postacią samotnego woźnicy. Motywy te odnaleźć można w tekście powszechnie znanej ludowej ballady *Степь да степь кругом*, w której wprowadzie słowo *тоска* się nie pojawia (podobnie jak w przywołanym powyżej monologu wewnętrznym Drynowa), co jednak nie oznacza, że ukazany w pieśniarskiej narracji obraz woźnicy umierającego wśród pustkowia nie jest odbierany w kategoriach analizowanego pojęcia. Świadczy o tym sposób, w jaki odwołuje się do tego obrazu Władimir Wysocki w utworze *Я дышал синевой*:

И звенела тоска, что в безрадостной песне поется: Как ямщик замерзал в той глухой незнакомой степи... Усыпив, ямщика заморозило желтое солнце И никто не сказал: шевелись, подымайся, не спи!²⁹

Rozpoznanie przez Wysockiego pojęcia *тоска* w treści ludowej ballady – zdaniem badaczy – jest dowodem na to, że uczestnicy kultury rosyjskiej automatycznie odbierają określone motywy (na przykład samotność w obcym otoczeniu) w kategoriach omawianego pojęcia³⁰.

Aleksiej D. Szmieliow, dowodząc, że *тоска* stanowi odzwierciedlenie specyficznej rosyjskiej mentalności i określa szczególny stan umysłu charakterystyczny dla Rosjan, zwraca uwagę na trudności, jakie rodzi próba wyjaśnienia człowiekowi nieznanemu tego pojęcia, co ono oznacza, zwłaszcza że, jak zauważa badacz, słownikowe definicje wyrazu *тоска* opisują jedynie pokrewne mu wewnętrzne stany, ale nie są z nim tożsame³¹.

²⁸ А.Д. Шмелёв, *Русский язык и внеязыковая действительность*, Языки русской культуры, Москва 2002, с. 361.

²⁹ В. Высоцкий, *Я, конечно, вернусь*, Книга, Москва 1988, с. 408.

³⁰ E. Przybył-Sadowska, J. Sadowski, D. Urbanek, *Rosja. Przestrzeń, czas i znaki*, Wydawnictwo Libron, Kraków 2014, s. 62.

³¹ А.Д. Шмелёв, *Русский язык...*, с. 361.

Fakt, iż *тоска* jako słowo klucz, w którym skondensowane są kody kulturowe³², stanowi problem przekładoznawczy, podkreślają również autorzy opracowania *Rosja. Przestrzeń, czas i znaki*:

Тоска, choć często jest oddawana przez tłumaczy za pomocą słowa „tęsknota”, w istocie oznacza stan psychiczny sytuujący się gdzieś pomiędzy apatią, melancholią, nudą, niepokojem i strachem [...] jest podobna do niemieckiego „smutku światowego”, „bólu świata” (Weltschmerz), angielskiego spleenu, ale jest bardziej osobista. To coś na kształt młodopolskiego poczucia „kosmicznego bólu ziemi”, skrajnego osamotnienia, przede wszystkim duchowego³³.

Nie wszyscy badacze są jednak zgodni co do tego, że *тоска* to cecha świadomości właściwa wyłącznie przedstawicielom rosyjskiego etnosu. Zdaniem Kolesowa, autora studium *Русская ментальность в языке и тексте*, głęboki smutek, który nazywa rosyjska *тоска*, jest stanem ogólnie przypisanym ludzkiej egzystencji, a nie tylko rosyjskiej mentalności, co znajduje potwierdzenie w języku francuskim: „Что же касается тоски, и она – заносное в русскую душу чувство; при французском angoisse – это неизбывность тоски от первородного греха, как и печаль французов – от тоски одиночества”³⁴. Leokadia Styrz-Przebinda zwraca z kolei uwagę na pokrewieństwo portugalskiego pojęcia *saudade*, które podobnie jak rosyjska *тоска* zawiera w sobie smutek i tęsknotę³⁵.

Omówione leksemy *печаль*, *грусть*, *тоска* nie wyczerpują repertuaru nazw smutku funkcjonujących w języku rosyjskim. Wyodrębniając je jako ciąg synonimów, w swoim słowniku Apresjan umieszcza obok nich rzeczownik *уныние*, definiowany przez źródła leksykograficzne jako stan przygnębienia, apatii, często łączony z epitetem *мрачное*: *‘мрачное подавленное состояние духа; чувство тоски, печали, скуки’*, który wywołuje bezpośrednie asocjacje z ciemnością, mrokiem, a co za tym idzie brakiem nadziei na wyjście z beznadziejnej sytuacji (*безнадежная печаль*). Człowiek znajdujący się w tym stanie (*пребывать в унынии*) nie jest zainteresowany swoją sytuacją i tym, co dzieje się wokół niego, ma zmniejszoną wydajność, w związku z czym może nie radzić sobie z wykonywaniem codziennych życiowych czynności³⁶. *Уныние*, w przeciwieństwie do stanów psychiczno-fizycznych

³² Pojęcie *kod kulturowy* rozumiane jest jako „splot kulturowych i społecznie uwarunkowanych elementów, przez pryzmat których nadajemy (najczęściej nieświadomie) rzeczom i zjawiskom określone znaczenia” (A. Szeluga, *O roli kodu kulturowego i jego komponentów w procesie konstytuowania znaczenia w języku obcym*, „Forum Filologiczne Ateneum” 2020, t. 8, nr 2, s. 57).

³³ E. Przybył-Sadowska, J. Sadowski, D. Urbanek, *Rosja. Przestrzeń...*, s. 61.

³⁴ В.В. Колесов, *Русская ментальность в языке и тексте*, Петербургское востоковедение, Санкт-Петербург 2007, s. 348. Por.: Ю. Степанов, *Константы. Словарь русской культуры*, Языки русской культуры, Москва 1997, s. 690.

³⁵ L. Styrz-Przebinda, *ТОСКА, czyli...*, s. 274–275.

³⁶ Por. *Уныние*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/уныние> [dostęp: 1.10.2024]; *Уныние*, [в:] *Толковый словарь русского языка Ушакова*, <https://gufo.me/dict/ushakov/уныние> [dostęp: 1.10.2024]; *Уныние*, [в:] *Толковый словарь Ожегова и Шведовой*, <https://gufo.me/dict/ozhegov/уныние> [dostęp: 1.10.2024].

określanych leksemami *грусть* i *тоска*, nie ma mocy motywacyjnej. O ile uczuciom *грусть* i *тоска* może towarzyszyć pragnienie zmiany sytuacji na lepsze, o tyle w przypadku *уныния* takiego pragnienia nie ma. *Уныние* jest w pewnym stopniu zdeterminowane przez predyspozycje danej osoby do złego samopoczucia. Może oznaczać długotrwały, chroniczny zły nastrój. W chrześcijaństwie *уныние* było jednym z siedmiu grzechów głównych³⁷.

Kolejnym wyrazem współtworzącym pole konceptualne smutku w lingwokulturze rosyjskiej jest *горе*, które, zdaniem Kolesowa, stanowi hiperonim w stosunku do pozostałych określeń smutku, wyrażających, jako hiponimy, różnorake sposoby doświadczania tego stanu emocjonalnego:

В современном обиходе почти все эти слова остались, мы даже чувствуем повышение степени эмоции: скука → грусть → тоска → печаль → скорбь → мука – но собирательно-общим в этом ряду стало слово *горе*. Оно обозначает „душевное страдание, глубокую печаль, скорбь”, но одновременно и событие, вызывающее такое состояние, и общее понятие о беде вообще. [...] Оно выражает идею горести³⁸.

Zgodnie z danymi słownikowymi *горе* oznacza głęboki smutek, dojmujące cierpienie psychiczne, które trudno przezwyciężyć (*неутешное горе*) i które może mieć poważne konsekwencje dla zdrowia, a nawet życia osoby je doświadczającej: *носедеть от горя, с горя заболеть, умереть, убитый горем*³⁹. Uczucie to wiąże się ze pojęciem straty i pojawia się, gdy ktoś traci kogoś, kogo bardzo kochał, traci coś bardzo drogiego, niezbędnego⁴⁰. Potwierdzają to następujące przykłady:

Всегда у старика, когда зачитывали его сынов [погибших на войне], горе жесткими сильными пальцами сдавливало горло, дышать было трудно... Он смотрел в землю, не плакал, но ничего не видел⁴¹;

Никто не видел, как горе пластало его на похолодевшей, еще не обросшей травой земле⁴².

Poprzez zastosowanie antropomorfizacji *smutek*, w przytoczonych fragmentach utworów przedstawicieli rosyjskiej prozy wiejskiej (Wasilija Szukszyna i przywoływanego już powyżej Biełowa), posiada ludzkie atrybuty (palce) i podejmuje działania przypisywane człowiekowi, przy czym są to działania agresywne, niebezpieczne, wyniszczające, stanowiące zagrożenie. Oprócz fraz z komponentem nominalnym *горе* w połączeniu z czasownikami *сдавливать*, *пластать* intensywność doświadczanej emocji konotują tu przymiotniki *жесткие*, *сильные* (*пальцы*).

³⁷ Por. *Грусть*, Wikipedia, <https://ru.wikipedia.org/wiki/Грусть#Скорбь> [dostęp: 1.10.2024].

³⁸ В.В. Колесов, *Русская ментальность...*, с. 347.

³⁹ *Горе*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/gore> [dostęp: 1.10.2024].

⁴⁰ *Горе*, [в:] *Толковый словарь Дмитриева*, <https://gufo.me/dict/dmitriev/gore> [dostęp: 1.10.2024].

⁴¹ В. Шукшин, *Рассказы*, Художественная литература, Москва 1985, с. 184.

⁴² В. Белов, *Повести...*, с. 127.

Przeanalizowany materiał językowy dowodzi jednocześnie, że smutek i ból po stracie ukochanej osoby można oswoić i nauczyć się z nim żyć. Ukazuje to postawa matki w utworze Szukszyna *На кладбище*:

Сынок у меня тут, – сказала она, глядя на ухоженную могилку. – Сынок... Спит. – Она молча поплакала, молча же вытерла концом платка слезы, вздохнула. Все это она проделала привычно, деловито... Видно, горе ее – давнее, стало постоянным, и она привыкла с ним жить⁴³.

Głęboki smutek, żal, rozgoryczenie (zazwyczaj w związku z czyjąś śmiercią) wyraża również leksem *скорбь*⁴⁴. Jest to określenie charakterystyczne dla stylu wysokiego, często używane do opisu cierpienia w Biblii, ale, jak zauważają badacze, charakterystyczne również dla prozy Czechowa. Pojawia się w opowiadaniu *О любви*:

...и они думали о том, какое, должно быть, скорбное лицо было у молодой дамы, когда он прощался с ней⁴⁵.

W przekładzie Jarosława Iwaszkiewicza przywołane zdanie brzmi następująco:

...i myśleli o tym, jaka rozpacz odbijała się na twarzy młodej damy, kiedy Alochin żegnał się z nią⁴⁶.

Odczuwając brak ścisłych polskich odpowiedników i chcąc osiągnąć odpowiednio wysoki styl w wyrażeniu *скорбное лицо*, tłumacz zdecydował się zastosować wyraz *rozpacz*, którego słownikowym ekwiwalentem w języku rosyjskim jest *отчаяние*⁴⁷, definiowane jako stan skrajnej beznadziei, przygnębienia, stanowiącego konsekwencję smutku, nieprzyjemności⁴⁸.

Intensywność doświadczanej emocji może być jakościowa i ilościowa. Intensywność jakościowa jest aktualizowana poprzez wybór spośród szeregu synonimów wyrazu najsilniej nacechowanego (*тоска* zamiast *печаль*), ilościowa – poprzez powtórzenie leksemów niosących określony ładunek emocjonalny⁴⁹. Na przykład:

Столько тоски и горя, столько отчаяния было в ее голосе, что чуужу становилось не по себе⁵⁰.

⁴³ В. Шукшин, *Избранные произведения в двух томах*, т. 1: *Рассказы, Калина красная – киноповесть*, Молодая гвардия, Москва 1975, с. 389.

⁴⁴ *Скорбь*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/скорбь> [dostęp: 1.10.2024]

⁴⁵ А. Чехов, *Дама с собачкой...*, с. 626.

⁴⁶ А. Czechow, *Оповідання і оповістки*, Wyd. „Zakład Narodowy im. Ossolińskich”, Wrocław 1989, s. 427.

⁴⁷ L. Styrzch-Przebinda, *ТОСКА*, czyli..., s. 273.

⁴⁸ *Отчаяние*, [в:] *Толковый словарь русского языка Ушакова*, <https://gufo.me/dict/ushakov/уныние> [dostęp: 1.10.2024].

⁴⁹ Пор. В.Г. Гак, *Синтаксис эмоций и оценок*, [в:] *Функциональная семантика. Оценка, экспрессивность, модальность*, Институт языкознания РАН, Москва 1996, с. 22.

⁵⁰ В. Шукшин, *Избранные произведения...*, с. 225.

Warto zaznaczyć, że tautologie typu *горе-печаль* były powszechnym zjawiskiem zarówno w języku staroruskim, jak i w późniejszej literaturze rosyjskiej. W niewymuszony sposób, używając dwóch (a nawet trzech) określeń smutku naraz, lingwomentalne właściwości tego stanu ducha utrwalił Aleksander Puškin w poetyckiej frazie *Князь печально отвечает: «Грусть-тоска меня съедает»*, pochodzącej z utworu *Сказка о царе Салтане*⁵¹.

W poddanym analizie materiale językowym rzeczowniki denotujące smutek tworzą konstrukcje, w których nazwa subiektu posiada formę mianownika i pełni funkcję tradycyjnego podmiotu: *предаваться печали/грусти, испытывать уныние, пережить/видеть горе*. Obecne są także struktury składniowe, w których wyeksponowany zostaje kauzator danego stanu emocjonalnego: *навевать грусть, причинить/принести кому-л. горе, излить кому-либо свою скорбь*. Występują również połączenia z czasownikami wnoszącymi do struktury semantycznej znaczenie inchoatywne, na przykład *овладевать, охватывать*: *грусть овладела кем-либо, кого-либо охватило печалью, скорбь охватила кого-л.*

Wśród metafor przedstawiających różne odcienie i stopień natężenia smutku⁵² w lingwokulturze rosyjskiej należy wyodrębnić te, dla których domeną źródłową jest:

- nieprzyjaciół, z którym subiekt musi walczyć (*не поддаваться унынию*);
- przeszkoda, z którą trzeba się uporać (*справляться с горем*);
- ciężki przedmiot, który niszczy subiekt przygniatając go (*тоска – тяжёлое гнетущее чувство*);
- pojemnik, w który człowiek wpada i w którym się pogrąża (*впасть в уныние, пребывать в скорби*).

Miejsce, w którym można zlokalizować smutek, stanowi *душа* (bądź *серце*)⁵³, co wyrażają następujące konteksty:

Мне казалось, что вместе с этим ароматом вливалась в мою душу весенняя грусть, сладкая и нежная, исполненная беспокойных ожиданий и смутных предчувствий. Куприн, Олеся»⁵⁴;

⁵¹ Wskaźnikiem intensywności są również określające uczucie smutku przymiotniki: z jednej strony *лёгкая, мимолётная печаль*, a na przeciwległym biegunie *тяжелая, острая скорбь*.

⁵² Por.: I. Nowakowska-Kempna, *Язык ciała czy ciało w umyśle, czyli o metaforyce uczuć*, [w:] *Uczucia w języku i tekście*, red. A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, seria *Язык а культура*, t. 14, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 25–58; M. Borek, *Uczucia i emocje w rosyjskich i polskich metaforach. Aspekt lingwistyczny*, Uniwersytet Śląski, Katowice 2012.

⁵³ Jak zauważył J.W. Uryson, *душа* i *сердце* mają wiele cech wspólnych: są lokalizowane w piersi człowieka i wiąże się z nimi wyobrażenie o pewnych szczególnych, zachodzących w nich, procesach. Istnieje jednak między tymi leksemami zasadnicza różnica. *Душа* stanowi ośrodek życia wewnętrznego utożsamiana jest zarazem z osobowością człowieka, z jego wewnętrznym „ja”. *Сердце* natomiast postrzegane jest wyłącznie jako organ uczuć i związanych z nimi ludzkich pragnień, które powstają przy niewielkim udziale oceny intelektualnej (Е.В. Урысон, *Проблемы исследования языковой картины мира. Аналогия в семантике*, Языки славянской культуры, Москва 2003, s. 21–25).

⁵⁴ *Грусть*, [w:] *Малый академический словарь*, <https://gufo.me/dict/mas/грусть> [dostęp: 18.10.2024].

...опять зашаялась в сердце скорбная горечь⁵⁵;
...свежая, уже дневная тоска быстро копилась под сердцем⁵⁶.

Ważną rolę w opisie cierpienia psychicznego odgrywają łzy jako czynnik nierozwalnie związanych ze stanem przygnębienia:

Шла по коридору, и опять ничего не видела от слез. Жалко сына Витку, ох, жалко [...] Но мать – действовала [...] не останавливалась, чтобы наплакаться вволю, тоже прийти в отчаяние – это гибель, она знала. Она действовала⁵⁷.

Poza płaczem do niewerbalnych sposobów wyrażania smutku⁵⁸ należy: spojrzenie (*печаль в глазах, тоска во взгляде*), mimika twarzy (*озабоченное/унылое лицо; грустная/печальная улыбка*), pozycja całego ciała, także poszczególnych jego elementów (co znajduje odzwierciedlenie we frazeologizmach *вешать/повесить голову (головушку)*, *вешать/повесить нос на (квинту)*). Wspomnieć należy również o znakach parawerbalnych (czyli niewerbalnych zachowaniach wokalnych), do których zaliczyć można ton głosu najszybciej zdradzający obniżony nastrój: *с грустью говорить о чем-л., говорить со скорбью в голосе, печаль в словах*.

Przeprowadzona analiza dowodzi, że smutek w lingwokulturze rosyjskiej postrzegany jest jako uczucie determinujące ludzką egzystencję, powstające wbrew woli człowieka i wywierające destrukcyjny wpływ na jego kondycję psychiczną i fizyczną. Bogactwo środków językowych służących do nominacji i opisu smutku zarówno w sferze danych systemowych, jak i w kontekście przywoływanych tekstów autorskich, uwypukla znaczenie tej bazowej emocji w obrazie świata Rosjan, a także wskazuje na ścisłą korelację smutku z takimi kluczowymi pojęciami rosyjskiej kultury jak strach, śmierć i dusza.

Podejmując próbę usystematyzowania danych dotyczących sposobów wyrażania smutku w języku rosyjskim, warto jednak mieć świadomość, jak trudne jest to zadanie, gdyż

w przeciwieństwie do struktur myślowych struktury uczuciowe nigdy nie są ściśle od siebie odgraniczone; jedno uczucie przechodzi w drugie, nie mają wyraźnych granic, podobnie jak kolor przenikają wszelkie granice i, mieszając się ze sobą, tworzą różne odcienie⁵⁹.

⁵⁵ В. Белов, *Повести...*, с. 117.

⁵⁶ Тамże, s. 121.

⁵⁷ В. Шукшин, *Рассказы...*, с. 232.

⁵⁸ Zagadnieniom uzewnętrzniania uczuć za pomocą środków parawerbalnych i niewerbalnych poświęcone zostało opracowanie Z. Czapigi: *Niewerbalne sposoby wyrażania emocji (na przykładzie literatury polskiej i rosyjskiej)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica Rossica” 2017, nr 14, s. 27–38.

⁵⁹ A. Kępiński, *Melancholia*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1985, s. 163.

Literatura

- Apresjan J.D., *Naiwny obraz świata a leksykografia*, „Etnolingwistyka” 1994, nr 6, s. 5–12.
- Borek M., *Uczucia i emocje w rosyjskich i polskich metaforach. Aspekt lingwistyczny*, Uniwersytet Śląski, Katowice 2012.
- Bugajski M., Wojciechowska A., *Językowy obraz świata a literatura*, [w:] *Językowy obraz świata i kultura*, red. A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, seria Język a kultura, t. 13, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 153–159.
- Czapiga Z., *Niewerbalne sposoby wyrażania emocji (na przykładzie literatury polskiej i rosyjskiej)*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica Rossica” 2017, nr 14, s. 27–38.
- Czechow A., *Opowiadania i opowieści*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1989.
- Filar D., *Narracyjne aspekty językowego obrazu świata. Interpretacja marzenia we współczesnej polszczyźnie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.
- Hessen D., Stypuła R., *Wielki słownik polsko-rosyjski. P–Ż*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1996.
- Jordanskaja L., *Próba leksykograficznego opisu znaczeń grupy słowiańskich słów oznaczających uczucia*, przeł. J. Wajszczuk, [w:] *Semantyka i słownik*, red. A. Wierzbicka, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1972, s. 105–123.
- Kępiński A., *Melancholia*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1985.
- Nowakowska-Kempna I., *Język ciała czy ciało w umyśle, czyli o metaforze uczuć*, [w:] *Uczucia w języku i tekście*, red. A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, seria Język a kultura, t. 14, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 25–58.
- Nowakowska-Kempna I., *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Prolegomena*, Sorus, Warszawa 1995.
- Pajdzińska A., *Jak mówimy o uczuciach? Poprzez analizę frazeologizmów do językowego obrazu świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1999, s. 83–101.
- Przybył-Sadowska E., Sadowski J., Urbanek D., *Rosja. Przestrzeń, czas i znaki*, Wydawnictwo Libron, Kraków 2014.
- Puzynina J., *Język wartości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.
- Stycz-Przebinda L., *ТОЧКА, czyli jak się mówi o smutku po rosyjsku i po polsku (na wybranych przykładach literackich)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” 2017, nr 12, s. 266–277.
- Szeluga A., *O roli kodu kulturowego i jego komponentów w procesie konstytuowania znaczenia w języku obcym*, „Forum Filologiczne Ateneum” 2020, t. 8, nr 2, s. 57–71.
- Tymiaćkin L., *Teksty piosenek. Perspektywa genologiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2022.
- Wierzbicka A., *Emocje, język i „skrypty kulturowe”*, tłum. J. Szpyra, [w:] *Język – umysł – kultura*, red. J. Bartmiński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 163–189.
- Апресян Ю.Д., *Новый объяснительный словарь синонимов русского языка*, Языки русской культуры, Москва–Вена 2004.
- Белов В., *Повести и рассказы*, Художественная литература, Москва 1984.
- Булгаков М., *Мастер и Маргарита*, [в:] *Собрание сочинений в 8 томах*, т. 7, Издательство АСТ, Москва 2007.
- Высоцкий В., *Я, конечно, вернусь*, Книга, Москва 1988.

- Гак В.Г., *Синтаксис эмоций и оценок*, [в:] *Функциональная семантика. Оценка, экспрессивность, модальность*, Институт языкознания РАН, Москва 1996, с. 20–31.
- Колесов В.В., *Грусть-тоска в русском языковом сознании*, «Мир русского слова» 2017, № 3, с. 5–13.
- Колесов В.В., *Русская ментальность в языке и тексте*, Петербургское востоковедение, Санкт-Петербург 2007.
- Снеткова Е.А., *Проблема дефиниции концептов грусть, печаль*, «Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина» 2012, т. 1, № 4, с. 134–138.
- Степанов Ю., *Константы. Словарь русской культуры*, Языки русской культуры, Москва 1997.
- Урысон Е.В., *Проблемы исследования языковой картины мира. Аналогия в семантике, Языки славянской культуры*, Москва 2003.
- Фасмер М., *Этимологический словарь русского языка*, т. 3, Прогресс, Москва 1986.
- Чехов А., *Дама с собачкой. Повести и рассказы*, Издательство «Эксмо», Москва 2014.
- Шибалева Н., *Концепт „Тоска” в рассказах А.П. Чехова*, „Universum: Филология и искусствоведение” 2020, № 4–5 (72), <http://7universum.com/ru/philology/archive/item/9366> [dostęp: 18.10.2024].
- Шмелёв А.Д., *Русский язык и внеязыковая действительность*, Языки русской культуры, Москва 2002.
- Шукшин В., *Избранные произведения в двух томах*, т. 1: *Рассказы, Калина красная – киноповесть*, Молодая гвардия, Москва 1975.
- Шукшин В., *Рассказы*, Художественная литература, Москва 1985.
- Вежбицкая А., «Грусть» и «гнев» в русском языке: неуниверсальность так называемых «базовых человеческих эмоций», [в:] *Семантические универсалии и описание языков*, ред. А. Вежбицкая, Языки русской культуры, Москва 1999, с. 503–526.
- ***
- Горе*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/горе> [dostęp: 1.10.2024]
- Горе*, [в:] *Толковый словарь Дмитриева*, <https://gufo.me/dict/dmitriev/горе> [dostęp: 1.10.2024].
- Грусть*, Wikipedia, <https://ru.wikipedia.org/wiki/Грусть#Скорбь> [dostęp: 1.10.2024].
- Грусть*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/грусть> [dostęp: 18.10.2024]
- Грусть*, [в:] *Малый академический словарь*, <https://gufo.me/dict/mas/грусть> [dostęp: 18.10.2024].
- Грусть*, [в:] *Этимологический словарь Крылова*, <https://gufo.me/dict/krylov/грусть> [dostęp: 18.10.2024].
- Отчаяние*, [в:] *Толковый словарь русского языка Ушакова*, <https://gufo.me/dict/ushakov/уныние> [dostęp: 1.10. 2024].
- Печаль*, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/печаль> [dostęp: 18.10.2024].
- Печаль*, [в:] *Толковый словарь русского языка Ушакова*, <https://gufo.me/dict/ushakov/печаль> [dostęp: 18.10.2024].
- Печаль*, [в:] *Этимологический словарь Крылова*, <https://gufo.me/dict/krylov/печаль> [dostęp: 18.10.2024].

Скорбь, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/скорбь> [dostęp: 1.10.2024].

Тоска, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/тоска> [dostęp: 18.10.2024].

Тоска, [в:] *Этимологический словарь Шанского*, <https://gufo.me/dict/shansky/тоска> [dostęp 18.10.2024].

Уныние, [в:] *Большой толковый словарь русского языка Кузнецова*, <https://gufo.me/dict/kuznetsov/уныние> [dostęp: 1.10.2024].

Уныние, [в:] *Толковый словарь русского языка Ушакова*, <https://gufo.me/dict/ushakov/уныние> [dostęp: 1.10.2024].

Уныние, [в:] *Толковый словарь Ожегова и Шведовой*, <https://gufo.me/dict/ozhegov/уныние> [dostęp: 1.10.2024].

Shades of sadness in Russian linguoculture

Abstract

The presented article attempts to show the culturally determined image of sadness in the Russian language, based on lexicographical sources and selected fragments from the author's texts. The research is grounded in the theory of narrativity, which – as a category unifying individual elements of knowledge expressed by means of language – provides coherence to the linguistic and cultural image of the world. The conducted analysis proves that sadness, as one of the fundamental, negatively evaluated emotional states, possesses many shades of meaning in Russian linguoculture and remains in close correlation with key concepts such as fear, death, and soul.

Keywords: Russian language, culture, feelings, emotions, sadness

Оттенки грусти в русской лингвокультуре

Резюме

Представленная статья – попытка показать на основе лексикографических источников и избранных фрагментов авторских текстов культурно обусловленный образ грусти в русском языке. Исследование опирается на теорию нарративности, которая, являясь категорией, объединяющей отдельные элементы знаний, выраженные средствами языка, придает связность лингвокультурной картине мира. Проведенный анализ доказывает, что грусть, как одно из основных, негативно оцениваемых эмоциональных состояний, в русской лингвокультуре имеет множество смысловых оттенков и остается в тесной взаимосвязи с такими ключевыми понятиями, как страх, смерть и душа.

Ключевые слова: русский язык, культура, чувства, эмоции, грусть

Karina Zajac-Haduch, dr

ORCID: 0000-0001-6246-4909

Instytut Neofilologii (filologia rosyjska, językoznawstwo)

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: karina.zajac-haduch@uken.krakow.pl

Karina Zajac-Haduch, PhD

Institute of Modern Languages (Russian Philology, linguistics)

University of the National Education Commission, Krakow

Adam Karpiński, dr

ORCID: 0000-0002-4124-9262

Instytut Neofilologii (filologia rosyjska, literaturoznawstwo)

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: adam.karpinski@uken.krakow.pl

Adam Karpiński, PhD

Institute of Modern Languages (Russian Philology, literary studies)

University of the National Education Commission, Krakow